

12 Mayıs 2015, Salı, Sözel Bildiriler IX, Yeşil Salon, Saat: 13.30 - 15.00

SS043

ÇOCUK İSTİSMARI ÖLÇEĞİ'NİN TÜRKÇE'YE ÇEVİRİSİ, GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Bengü BERKMEN ⁽¹⁾, Zihniye OKRAY ⁽²⁾

¹Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi, ² Lefke Avrupa Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

ÖZET

AMAÇ: Bu çalışmada Çocuk İstismarı Ölçeği'nin (ÇİÖ) Türkçe'ye çevrilmesi, geçerlik ve güvenilirlik çalışmasının yapılması amaçlanmıştır. Aile içinde çocukların maruz kaldıkları istismarın taramasını yapabilmek amacıyla, ÇİÖ'nün Türk toplumunda geçerlik ve güvenilirliği araştırılmıştır. **GEREÇ VE YÖNTEM:** Katılımcılara sırasıyla Demografik Bilgi Formu, Çocuk İstismarı Tarama Ölçeği (ÇİÖ), Anne-Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ) ve Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) uygulanmıştır. İlk olarak, ÇİÖ, İngilizce'den Türkçe'ye çevrilmiştir. Çalışmaya, yaş ortalamaları 10,58±1,27 olan Lefkoşa'da bulunan 1 ilkokul ve 1 ortaokulda öğrenim gören 300 birey katılmıştır. Ölçeklerin güvenilirlik çalışması için iç tutarlık katsayısı, madde toplam korelasyonu, test-tekrar test ve iki yarı güvenilirlik katsayıları tespit edilmiştir. Geçerlik çalışması için ölçüt bağımlı geçerlik ve yapı geçerliği analizi yapılmıştır. **BULGULAR:** ÇİÖ'nün Cronbach Alpha iç tutarlık kat sayısı 0,67 olarak bulunmuştur. ÇİÖ'nün madde-toplam puan korelasyonları -0,08 ve 0,44 arasında değişmektedir. (P<0.001) ÇİÖ'nün test-tekrar test güvenilirlik katsayıları 0,84 dür. ÇİÖ'nün iki yarı güvenilirlik katsayısı 0.48 dir. **SONUÇ:** Yapılan çalışma sonucunda, ÇİÖ'nün Türkçe formlarının geçerli ve güvenilir bir ölçek oldukları tespit edilmiş, çocuk istismarını ölçen bir araç olarak Türk toplumunda kullanılabileceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler : Çocuk istismarı, fiziksel istismar, duygusal istismar, ihmal, geçerlik, güvenilirlik

GİRİŞ

Çocuk, gelişme sürecinde olan ancak bazı temellerde henüz gelişmemiş kişiye denir. (Schapiro, 1999). Çocuk, bütün canlılar içinde en uzun bakımı, korunmayı ve sevgiyi gerektiren varlıktır. Bir toplumun ilerleyebilmesi ve kalkınabilmesi o toplum içinde yetişen çocukların bedensel, ruhsal ve sosyal yönden sağlıklı gelişmesiyle mümkündür (Bostancı, Albayrak, Bakoğlu ve Çoban., 2006).

Birey başlangıç noktası olarak düşünüldüğünde aile, sosyal oluşumun gerçekleştiği ilk mikro sosyal yapı olmakla birlikte, aile hem şiddetten en fazla etkilenen hem de şiddeti en fazla etkileyen birimdir (Tatlıcalı, 2009). Aile içi şiddet, toplumun her kesimini yıkıcı şekilde etkileyen sosyal bir problemdir. Sistem öncelikli olarak şiddete uğrayan yetişkinleri hedef alırken, günümüzde ise çocukların şiddete uğrama riskine odaklanmıştır. Aile içi şiddete maruz kalan çocuklar, travmatik yaşantı, ihmal riski, istismar riski ve anne ve/veya babasını kaybetme riski ile karşı karşıyadır (Child Welfare Information Gateway,2009)

Ebeveynler kendi çocuklarını terk etmeleri, ihmal etmeleri veya onlara saldırmaları açıklanması zor olan gizemli ve neredeyse evrensel bir fenomendir. Ebeveynler neden kendi çocuklarına zarar vermek ya da onları yok etmek ister? Bu durum kesinlikle ekolojik bir dengesizliğe işaret etmektedir (Ney,1996).

Çocuk istismarı, çocuğa bir yetişkin ya da çocuk tarafından zarar verme ya da çocuğu ihmal etmektir. Çocuk istismarı tüm kültürel yapılar, etnik ve gelir grupları için geçerlidir (Iravani, 2011; Yaşar ve Akduman, 2007; Budak, 2000). Çocuk istismarı ve ihmali; anne, baba ya da bakıcı gibi bir yetişkin tarafından çocuğa yöneltilen, toplumsal kurallar ve profesyonel kişilerce uygunsuz ya da hasar verici olarak nitelendirilen, çocuğun gelişimini engelleyen ya da kısıtlayan eylem ve eylemsizliklerin tümüdür (Oral ve diğ., 2001). Dünya Sağlık Örgütü'nün 1985 yılında yapmış olduğu tanımlamaya göre,

Bu çalışma, Yrd. Doç. Dr. Zihniye Okray tarafından yönetilen yüksek lisans tezine dayanmaktadır. **Sorumlu yazar:** Öğr. Gör. Bengü Berkmen Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Cennet Sokak No:2 Zeytinlik Girne Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, (0392) 6711111 dahili:2724, bberkmen@ciu.edu.tr

çocuğun sağlığını fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen bir yetişkin yada toplum tarafından bilerek veya bilmeyerek yapılan davranışlar çocuk istismarı ve ihmali olarak değerlendirilir (Ünal, 2008).

Çocuk istismarının insanlık tarihinin başlangıcı ile beraber olmasına karşın dünyada sorun olarak algılanması ve buna yönelik çalışmaların başlaması ancak 100 yıllık bir geçmişe sahiptir (Başbakkal ve Baysal, 2004). Kempe 1962’de ilk kez hırpalanmış çocuk (“battered child”) terimini kullanmıştır. (Kempe, Silverman, Steele, Droegemuller ve Silver, 1962) Daha sonra bu terim yerini çocuk istismarı (“child abuse”) terimine bırakmıştır (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004). Çocuk istismarı, 1960’lı yıllardan beri batı toplumlarında halk sağlığı problemi olarak görülmektedir (Beyaztaş, Oral, Bütün, Beyaztaş ve Büyükkayhan 2009).

Günümüze uzanan süreçteki en önemli gelişmeye kuşkusuz 1989’da Birleşmiş Milletler’ce kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi’dir (Kara ve diğ., 2004). Bugün dünyanın hemen hemen her ülkesince kabul edilmiş olan Çocuk Hakları sözleşmesi Türkiye Cumhuriyeti tarafından da 1990’da imzalanmış, 1995 yılında ise Bakanlar Kurulu’na onaylanarak yürürlüğe girmiştir. 54 maddesi bulunan bu sözleşmenin 19. maddesi çocuğun şiddetten korunma hakkı ile ilgilidir (Bahar, Savaş, ve Bahar, 2009).

Çocuk istismarı; fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar ve ihmal olarak 4 temel grupta incelenmektedir (Tıraşçı ve Gören, 2007). Fiziksel istismar, çocuğun kaza dışı nedenlerle yaralanması veya ailesi tarafından yeterince gözetilmemesine bağlı gelişen kazaları kapsamaktadır. En yaygın rastlanan ve belirlenmesi en kolay istismar türüdür. Fiziksel istismar en sık dövme şeklinde görülürken, daha seyrek olarak ise yanıklar, kesici travmalar, zehirlenmeler, asfiksi ve boğulma görülebilir (Kara ve diğ., 2004).

Disiplin amacıyla veya başka nedenlerle aile içinde çocuğa yönelik şiddet tüm kültürlerde sık rastlanan bir durumdur. Ülkemizde kültürel özellikler ve gelenekler, çocuğu dövme gibi istismar olarak kabul edilen davranışların toplum tarafından kabul edildiğini göstermektedir. “Dayak cennetten çıkmaz”, “Kızını dövmeyen dizini döver”, “Öğretmenin vurduğu yerde gül biter” gibi atasözlerimiz bunlara örnekler (Topbaş, 2004).

Duygusal istismar, en genel anlamıyla çocuk ve ergenin duygularını incitmek demektir (Topbaş, 2004). Duygusal istismar farklı şekillerde görülebilir (Öztürk, 2007). Çocuğa bağırma, reddetme, aşağılama, küfretme, yalnız bırakma, korkutma, yıldırma, tehdit etme, duygusal ihtiyaçlarını karşılamama, yaşının üzerinde sorumluluklar bekleme, kardeş ayrımı yapma, değer vermeme, önemsememe, küçük düşürme, alaylı konuşma, aşırı baskı ve otorite kurma, lakap takma, bağımlı kılma ve aşırı koruma görülen duygusal istismar türleridir (Topbaş, 2004). Duygusal istismar ve ihmal oldukça sık görülmele birlikte, fark edilmesinde, tanımlanmasında, anlaşılmasında ve yasal olarak kanıtlanmasında güçlük yaşanmaktadır (Taner ve Gökler, 2004).

Cinsel istismar, bir çocuk ya da ergenin tam olarak kavrayamadığı, onayının alınmadığı, gelişimsel olarak hazır olmadığı ya da yasalara veya sosyal tabulara karşı olan bir cinsel aktiviteye dahil olmasıdır (Pala, Ünalacak ve Ünlüoğlu., 2011). Cinsel istismar toplumda sık rastlanan bir durum olmasına karşın, çoğunlukla gizli kalmakta, istismar olgularının en çok yüzde 5-10’u ortaya çıkmaktadır (Kara ve diğ., 2004). Cinsel istismar, fiziksel olarak tecavüz, anal veya oral seks içerdiği gibi; fiziksel olmayan, başkasının

cinsel bölgelerine ya da pornografi türü cinsel resimlere bakmaya zorlama ya da çocuğun uygun olmayan şekilde cinsel içerikli davranmaya zorlanmasıdır (Asmussen, 2010).

İhmal, çocuktan sorumlu bireylerin, çocuğun hayatı ihtiyaçlarını sağlamamasıdır. Bu hayati ihtiyaçlar, beslenme, sağlık, barınma ve gözetimdir (Kara ve ark., 2004). Anne ve babanın çocuğu ile konuşmaması veya sorularını yanıtlamaması, çok uzun süre çocuğu yalnız bırakma, çocuğa yeterince yemek vermeme ve bakımını sağlamama gibi davranışlar ihmal davranışı olarak değerlendirilmektedir (Ovacık, 2008).

İstismar ve ihmali ayıran önemli nokta istismarın aktif, ihmalin ise pasif bir durum olmasıdır (Kara ve diğ., 2004). İhmal, fiziksel ve duygusal olmak üzere iki kategoride değerlendirilmektedir (Righthand, Kerr ve Drach, 2003). Fiziksel ihmal kolaylıkla belirlenebilir; duygusal yönden ihmal edilen, sevilmeyen çocuk, yüzeysel olarak iyi bakıldığı izlenimi verebilir (Şimşek, 2011).

Howard and BrooksGunn (2009) tarafından gerçekleştirilen araştırmada çocuk istismarı ve ihmali, ailenin sosyoekonomik düzeyi ve ebeveynlik düzeyine göre incelenmiştir. Her iki faktörün de çocuğa karşı kötü muameleyle anlamlı ilişkisi olduğu saptanmıştır. Ebeveyn davranışları ve çocuğa karşı kötü muamele arasındaki ilişki incelendiği zaman olumlu ebeveynlik davranışlarının çocuk istismarı oranını düşürdüğü sonucuna ulaşılmaktadır.

Aile faktörleri çocuğun sağlığı ve güvenliğini doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyebilmektedir. Tek ebeveyn olma (çoğunlukla anneler) ve buna bağlı yükler fiziksel istismar ve ihmal riskini artırmaktadır (Akduman, 2010). Ayrıca annenin depresyonda olması ile ihmal etme davranışı arasında ilişki bulunmuştur. Annenin eğitim düzeyinin düşük ya da annenin yaşının küçük olması çocuğa uygulanan kötü muamele ile ilişkilidir (Dubowitz, Kim, Black, Wisbart ve Semiatin, 2011).

Cawson, Wattam, Brooker ve Kelly’e (2000) göre göre bir çok çocuk, kötü muameleyi istismar olarak algılamamaktadır. Bunun nedeni çocukların disiplin derecesini anlamamaları ya da onlara bakım veren kişileri sevmeleri ve verilen cezaların ya da yapılan eleştirilerin bakım veren tarafından tanımlanması ile ilgili olabilmektedir (Asmussen, 2010). Kennair ve Mellor’a (2007) göre, ebeveynlerin çocuğa karşı istismarı ile çocuğun yaşı arasında olumlu yönde bir ilişki olduğu görülmüş, yaşın artması ile vurma davranışları azalmasına rağmen, ebeveynin uyguladığı istismar davranışının değişmediği saptanmıştır.

Dünya Sağlık Örgütü’ne göre, 2002 yılında cinayet sebebiyle gerçekleşen 31000 çocuk ölümünün 15 yaş ve altındaki çocuklarda gerçekleştiği belirlenmiştir. Amerika Birleşik Devletleri’nde 2006 yılında, 905.000 çocuk istismara maruz kalmıştır. Bu çocukların 1530’u istismar ve ihmal sebebiyle hayatını kaybetmiştir (Pala ve diğ., 2011).

Amerika’da 2007 yılında 5.8 milyonun üzerinde çocuk istismar şüphesi ile sevk edilirken, 1538’i ölümlü sonuçlanan, 735.000 çocuğun istismara uğradığı tespit edilmiştir (Levi ve Portwood, 2011).

Rakamlara göre Türkiye’de 25000’e yakın çocuk sokakta yaşamaktadır. Bunun yanında çocuklara yönelik taciz ve tecavüz olaylarında da artış görülmektedir. Son 5 yılda, Türkiye’de yaklaşık 1700 çocuk kaçırılmıştır. Türkiye’de 958 bin çocuk işçi bulunmakta, çalışan çocukların %31,5’i bir okula devam edebilmekte, %68,5’i ise öğrenimine devam edememektedir (İnsani Yardım Vakfı, 2011)

Kuzey Kıbrıs'ta bu konuda yapılan ilk çalışma Çakıcı tarafından 1996 yılında yapılmıştır. Kuzey Kıbrıs'ta bulunan liselerdeki 2215 lise ikinci sınıf öğrencisinde çocuk istismarı varlığını epidemiyolojik olarak gösteren bir çalışmadır. Çakıcı, Çakıcı, Tatlısu, Bekiroğulları ve Aksoy'un (2003) yaptığı ikinci çalışmada ise, çocuk istismarı ve ihmalinin Kuzey Kıbrıs'ta ciddi bir sosyal problem olduğu belirtilmiştir.

Yapılan çalışmada, çocukluk çağında maruz kalınan istismar ve ihmalin, çocukları derinden etkilediği ve uzun dönemde madde kullanımı ile sonuçlanabileceği görülmüştür. Psikolojik ve fiziksel istismara uğrama oranında artış olduğu da çalışmada elde edilen bulgular arasındadır. Bunun yanında, erkek öğrencilerin istismara uğrama düzeyinin kızlara göre daha yüksek olduğu da görülmüştür (Çakıcı ve diğ., 2003).

Bu çalışmanın amacı, çocuk istismarını tarayabilmek için Çocuk İstismarı Ölçeği'ni Türkçe'ye uyarlamak, geçerlik, güvenilirlik çalışmasını yapmaktır.

YÖNTEM

Örnekleme

Bu çalışma 2011-2012 eğitim döneminde Lefkoşa'da bulunan bir ilkokulun dördüncü ve beşinci sınıf öğrencileri ile Lefkoşa'daki bir ortaokulda öğrenim görmekte olan ortaokul birinci ve ikinci sınıf öğrencilerinden oluşan 300 öğrenci ile yürütülmüştür. Katılımcıların 141'i kız (%47), 159'u (%53) da erkektir. Çalışmaya katılan öğrencilerin yaş ortalamaları $10,58 \pm 1,27$ 'dir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın veri toplama araçlarını, Çocuk İstismarı Ölçeği (Malik ve Shah, 2007), Anne Baba Tutum Ölçeği (Yılmaz, 2000), Aile Değerlendirme Ölçeği ile (Bulut, 1990) katılımcıların yaş, cinsiyet, devam ettikleri sınıf, kardeş sayıları, ebeveynlerin eğitim düzeyi, ebeveynlerin gelir durumunu içeren demografik bilgi formu oluşturmuştur. Anne Baba Tutum Ölçeği ve Aile Değerlendirme Ölçeği ölçüt bağıntılı geçerlik çalışması için seçilmiştir.

Çocuk İstismarı Ölçeği (ÇİÖ)

Çocukların ebeveynlerinden kaynaklanan istismar ve ihmalkar davranışları tanımlayabilmek için geliştirilen 34 maddeden oluşan bir öz bildirim ölçeğidir. Bu ölçek 8-12 yaş arasındaki Pakistan kültürü bağlamında istismarın, fiziksel istismar, duygusal istismar veya fiziksel ihmal ve duygusal ihmal gibi değişik tür ve seviyedeki istismar türlerini ölçmek üzere Malik ve Shah (2007) tarafından geliştirilmiş dörtlü likert tipi ölçektir. Ölçekte istismar ve ihmal 4 grupta düzenlenmiştir; Fiziksel istismar (4 madde), duygusal istismar (14 madde), fiziksel ihmal (4 madde), duygusal bakım/ihmal (12 madde) dir. Beşinci kategori olan cinsel istismar, başlangıçta dahil olmasına rağmen psikometrik süreçte anlamlı bir sonuç vermemiştir. 34 maddelik ölçeğin iç tutarlılık katsayısı 0,92 dir. Ölçeğin güvenilirlik katsayısı 4 alt ölçek için hesaplanmıştır. Çocuk İstismarı Ölçeği'ndeki alt ölçeklerden alınan puanların toplamı, ölçekten alınan toplam puanı göstermektedir. Ölçekteki puan aralığı 34-136 arasındadır. 54 puanın altındaki puanlar "hafif istismar"ı, 55-65 arasında alınan puanlar "orta derece istismar"ı ve 66'nın üzerindeki puanlar da "ağır istismar" olduğunu tanımlamaktadır (Malik and Shah, 2007).

Anne-Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ)

Lamborn ve arkadaşları (1991, akt. Yılmaz 2000) tarafından geliştirilen ölçek, Çocuk İstismarı Ölçeği'ne benzer ölçekler geçerliği çalışmasında kullanılmıştır. Anne baba tutumlarını, kabul/ilgi, kontrol/denetleme ve psikolojik özerklik olarak 3 boyutta inceleyen ölçek 26 maddeden oluşmaktadır. Türkçe'ye Yılmaz (2000) tarafından uyarlanmıştır. Ölçme aracının Kabul-İlgi boyutunda 9 madde, Kontrol-Denetleme boyutunda 8 madde ve Psikolojik-Özerklik boyutunda da 9 madde bulunmaktadır. Ölçme aracının ilköğretim dönemindeki öğrenciler için test-tekrar test ve iç tutarlılık Cronbach alfa katsayıları sırasıyla, Kabul-İlgi alt ölçeği için .74 ve .60, Kontrol-Denetleme alt ölçeği için .93 ve .75, Psikolojik-Özerklik alt ölçeği için .79 ve .67'dir. Kabul-İlgi ve Kontrol-Denetleme boyutlarının kesişmesinden dört anne-baba tutumu ayırt edilmektedir. Sadece Kontrol-Denetleme boyutunun ilk iki maddesi 7 dereceli, diğer maddeleri ise 3 derecelidir. Diğer boyuttaki maddeler dörtlü likert tipindedir (Yılmaz, 2000).

Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ)

Mc Master Family Assesment Device Amerika Birleşik Devletleri'nde Brown Üniversitesi ve Butler Hastanesi tarafından Aile Araştırma Programı çerçevesinde aile işlevlerini çeşitli boyutlarda ölçmek üzere geliştirilmiştir. Çocuk İstismarı Ölçeği'ne benzer ölçekler geçerliği çalışmalarında kullanılmıştır. Problem Çözme, İletişim, Roller, Duygusal Tepki Verebilme, Gereken İlgiyi Gösterme, Davranış Kontrolü ve Genel Fonksiyonlar adı altında 7 alt ölçekten oluşan Aile Değerlendirme Ölçeği 60 maddedir, ölçek “Aynen katılıyorum” 1 puan ile “Hiç katılmıyorum” 4 puan arasında değişen 4 seçenek üzerinden puanlanmaktadır. Ölçeğin ülkemize uyarlama çalışması Bulut (1990) tarafından yapılmıştır. Güvenirlik çalışması, iç tutarlılık ve puan değişmezliği açısından incelenmiştir. Alt ölçeklerin Cronbach alfa katsayıları .38 ile .86 arasında değişmektedir, ölçeğin toplam bir puanı olmadığından, her alt ölçek için test-tekrar test korelasyonu Pearson-Momentler Çarpımı ile hesaplanmıştır. Alt ölçekler için korelasyon katsayıları en düşük .62 ile en yüksek .90 arasında verilmiştir. Genel Fonksiyonlar alt ölçeği ile hesaplanan korelasyon katsayısı .66'dır (Bulut, 1990).

Demografik Bilgi Formu

Katılımcıların yaş, cinsiyet, kaçınıcı sınıfa devam ettikleri; ebeveynlerinin yaşı, cinsiyeti, meslekleri ve ailelerinin ortalama aylık gelirleri ile ilgili soruları içeren soru formudur.

İşlem

ÇİÖ'nün uyarlama çalışmasının ilk aşamasında ölçeğin geliştiricileri olan Dr. Farah Malik ve Dr. Syed Ashiq Ali Shah ile iletişime geçilerek ölçeğin Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan çocuklara uyarlanması yönünde izin istenmiştir. Malik ve Shah'ın izni doğrultusunda ölçek ilk olarak 2 bağımsız uzman tarafından Türkçe'ye, daha sonra Türkçe'ye çevrilmiş olan formlar da yine farklı iki uzman tarafından yeniden İngilizce'ye çevrilerek anlam farklılıklarına bakılmıştır. Yapılan tercüme sonuçunda her iki çeviride de anlam farklılığı olmadığı görülmüş ve soru formu oluşturulmuştur.

Demografik Bilgi Formu, ÇİÖ, ABTÖ, ADÖ soru formları katılımcılara birlikte verilerek uygulanmıştır. Toplanan veriler SPSS 15.0 programı ile analiz edilmiştir.

BULGULAR

ÇİÖ güvenirlik çalışmasında Cronbach-alfa iç tutarlılık, madde toplam korelasyon, test-tekrar test ve iki yarı güvenirlik katsayıları yöntemleri kullanılmıştır. Ölçeğin Cronbach-alfa iç tutarlılık katsayısı .67 olarak hesaplanmıştır. ÇİÖ test-tekrar test arasındaki korelasyon ise .84 gibi yüksek bir anlamlılık düzeyini göstermektedir. ÇİÖ'nün madde-toplam puan korelasyonları -0,08 ve 0,44 arasında değişmektedir. Buna ek olarak iki yarı güvenirlik işlemi ile bölümler arasındaki korelasyon katsayısı $r = 0.476$, ($p = 0.000$), Cronbach alfa değeri ise .64 olarak bulunmuştur.

ÇİÖ'nün geçerlik çalışması için ölçüt geçerliği ve yapı geçerliğine bakılmıştır. Ölçüt geçerliğini sınamak için katılımcılara ABTÖ ve ADÖ uygulanmıştır. ABTÖ için $r = 0.197$ ($p = 0.078$) ADÖ için $r = -0,121$ ($p = 0.000$) sonuçları bulunmuştur.

Ölçeğin yapı geçerliğini sınamak amacıyla, temel bileşenler yöntemi ve varimaks eksen döndürme yöntemi kullanılarak faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda, özdeğeri 1'in üzerinde olan 10 faktör bulunmuştur. Ancak yorumlanabilme durumu temel alınarak varimaks eksen döndürme yöntemi kullanılarak yapılan ikinci analiz sonucunda, ölçeğin 4 faktörlü bir yapı ortaya koyduğu görülmüştür.

Bu çalışmada, birinci faktörde yer alan 12 madde “duygusal ihmal”, ikinci faktörde yer alan 11 madde “duygusal istismar”, üçüncü faktörde yer alan 8 madde “fiziksel istismar” olarak adlandırılmıştır. 4 faktörde yer alan 3 madde yine “duygusal istismar” ile ilişkili olduğu görülmüştür. Bu nedenle yapılan faktör analizi sonucunda, ÇİÖ Türkçe uyarlaması, çocuk istismarını 3 faktörde ölçmektedir.

Çocuk İstismarı Ölçeği toplam puanı ile çocukların cinsiyetleri, yaşları, ailelerinin gelir durumu, kardeş sayıları, kardeş sıraları, ebeveynlerin eğitim durumları ve ebeveynlerin biyolojik ya da üvey olma durumları ve ebeveynlerin hayatta olup olmamaları karşılaştırılmıştır. Sadece, 10 ve 11 yaş grubundaki katılımcılar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür.

Tablo 1: Katılımcıların Sosyo-demografik Özellikleri

	N	%
Katılımcıların Yaşı		
8	28	9.3
9	33	11
10	65	21.7
11	85	28.3
12	89	29.7
Kardeş Sayısı		
1	34	11.3
2	150	50
3	78	26
4	29	9.7
5	9	3
Kardeş Sırası		
Tek Çocuk	34	11.3
Birinci Çocuk	104	34.7
İkinci Çocuk	118	39.3
Üçüncü Çocuk	38	12.7
Dördüncü /Daha Fazla	6	2
Biyolojik/Üvey Ebeveyn		
Biyolojik Anne	297	99
Üvey Anne	3	1
Biyolojik Baba	296	98.7
Üvey Baba	4	1.3
Katılımcıların Cinsiyeti		
Erkek	159	53
Kız	141	47
Ailenin Gelir Düzeyi		
Düşük	10	3.3
Ortalamanın Altı	24	8
Ortalama	155	51.7
Ortalamanın Üzeri	79	26.3
Yüksek	32	10.7
Ebeveynin Evlilik Durumu		
Evli	271	90.3
Boşanmış	29	9.7
Annenin Eğitim Durumu		
Okur Yazar Değil	5	1.7
Okur Yazar	8	2.7
İlkokul Mezunu	94	31.3
Ortaokul Mezuunu	64	21.3
Lise Mezunu	86	28.7
Üniversite Mezunu	39	13
Yüksek Lisans/Doktora	4	1.3
Babanın Eğitim Durumu		
Okur Yazar Değil	5	1.7
Okur Yazar	6	2
İlkokul Mezunu	46	15.3
Ortaokul Mezunu	63	21
Lise Mezunu	104	34.7
Üniversite Mezunu	67	22.3
Yüksek Lisans/Doktora	9	3

TARTIŞMA

Çocuk istismarının tespitinde, birinci basamak tedavi ortamında, fiziki muayene yanında, anketler de dahil birçok yöntem içermektedir. Tarama araçlarının bir ebeveyni yanlışlıkla istismarcı olarak göstermesi ciddi sonuçlar doğurabileceği için tarama araçlarının yüksek derecede hassasiyet ve spesifiklik özelliğinin olması gerekmektedir. Çocuklar için, zorunlu raporların istismarın varlığını belgelemesi gerekmekte iken, yazılmış raporlar istismarın sadece bir kısmını yansıtmaktadır (Nygren, Nelson ve Klein, 2004).

Tablo 1'e göre, katılımcılardan 28'i (%9.3) 8 yaşında, 33'ü (%11) 9 yaşında, 65'i (%21.7) 10 yaşında, 85'i (%28.3) 11 yaşında ve 89'u (%29.7) 12 yaşındadır. Bununla birlikte katılımcıların 34'ünün (%11.3) tek çocuk olduğu, 150'sinin (% 50) iki kardeş oldukları, 78'inin (%26) 3 kardeş oldukları, 29'unun (%9.7) 4 kardeş oldukları ve 9'unun(%3) de 5 kardeş olduğu görülmektedir. Yine tabloya göre kardeş sıralamasında katılımcıların 34'ünün (%11.3) tek çocuk olduğu, 104'ünün (%34.7) birinci çocuk, 118'inin (%39.3) ikinci çocuk olduğu, 38'inin (%12.7) üçüncü çocuk olduğu ve 6'sının (%2) da dördüncü ya da daha sonraki çocuk olduğu görülmektedir.

Tablo 1'e göre katılımcıların 297'sinin (%99) annesinin biyolojik anneleri olduğu, 3 kişinin (%1) ise annelerinin üvey olduğu görülmektedir. Yine tabloya göre katılımcıların 296'sının (%98.7) babalarının biyolojik babaları olduğu ve 4'ünün de (%1.3) babalarının üvey babaları olduğu görülmektedir. Ailenin gelir düzeylerine bakıldığında zaman katılımcıların 10'unun ailesinin (%3.3) düşük, 24'ünün ailesinin (%8) ortalamasının altı, 155'inin ailesinin (%51.7) ortalama, 79'unun ailesinin (%26.3) ortalamasının üzeri ve 32'sinin ailesinin (%10.7) de yüksek gelir düzeyi olduğu görülmektedir.

Tablo 1'e göre, katılımcıların ebeveynlerinin 271'i (%90.3) evli iken, 29'unun (%9.7) (29 kişi) ebeveynleri de boşanmıştır. Ayrıca katılımcıların annelerinin 5'inin (%1.7) okur yazar olmadığı, 8'inin (%2.7) okur yazar olduğu, 94'ünün (%31.3) ilkokul mezunu olduğu, 64'ünün(%21.3) ortaokul mezunu olduğu, 86'sının (%28.7) lise mezunu olduğu, 39'unun(%13) üniversite mezunu olduğu ve 4'ünün (%1.3) yüksek lisans veya doktora mezunu görülmeyle birlikte; katılımcıların babalarının 5'inin (%1.7) okur yazar olmadığı, 6'sının (%2) okur yazar olduğu, 46'sının (%15.3) ilkokul mezunu olduğu, 63'ünün (%21) ortaokul mezunu olduğu, 104'ünün (%34.7) lise mezunu olduğu, 67'sinin (%22.3) üniversite mezunu olduğu ve 9'unun (%3) yüksek lisans veya doktora mezunu görülmektedir.

Tablo 2'de birinci faktörde yer alan 17, 16, 14, 30, 23, 34, 33, 24, 15, 18, 2 ve 1. Maddelerin yer aldığı 12 madde “duygusal ihmal”, ikinci faktörde yer alan, 6, 7, 9, 8, 13, 5, 10, 28, 12, 3 ve 4. maddelerden oluşan 11 madde “duygusal istismar” ı ölçmektedir. Üçüncü faktörde yer alan 29, 26, 25, 27, 22, 32, 31 ve 11. maddelerden oluşan 8 madde “fiziksel istismar” olarak adlandırılmıştır. Dördüncü faktörde yer alan 19, 20 ve 21. maddeler yine “duygusal istismar” ile ilişkili olduğu görülmüştür.

Tablo 2: ÇİÖ'nün Alt Ölçekleri

	N	%
Katılımcıların Yaşı		
8	28	9.3
9	33	11
10	65	21.7
11	85	28.3
12	89	29.7
Kardeş Sayısı		
1	34	11.3
2	150	50
3	78	26
4	29	9.7
5	9	3
Kardeş Sırası		
Tek Çocuk	34	11.3
Birinci Çocuk	104	34.7
İkinci Çocuk	118	39.3
Üçüncü Çocuk	38	12.7
Dördüncü /Daha Fazla	6	2
Biyolojik/Üvey Ebeveyn		
Biyolojik Anne	297	99
Üvey Anne	3	1
Biyolojik Baba	296	98.7
Üvey Baba	4	1.3
Katılımcıların Cinsiyeti		
Erkek	159	53
Kız	141	47
Ailenin Gelir Düzeyi		
Düşük	10	3.3
Ortalamanın Altı	24	8
Ortalama	155	51.7
Ortalamanın Üzeri	79	26.3
Yüksek	32	10.7
Ebeveynin Evlilik Durumu		
Evli	271	90.3
Boşanmış	29	9.7
Annenin Eğitim Durumu		
Okur Yazar Değil	5	1.7
Okur Yazar	8	2.7
İlkokul Mezunu	94	31.3
Ortaokul Mezunu	64	21.3
Lise Mezunu	86	28.7
Üniversite Mezunu	39	13
Yüksek Lisans/Doktora	4	1.3
Babanın Eğitim Durumu		
Okur Yazar Değil	5	1.7
Okur Yazar	6	2
İlkokul Mezunu	46	15.3
Ortaokul Mezunu	63	21
Lise Mezunu	104	34.7
Üniversite Mezunu	67	22.3
Yüksek Lisans/Doktora	9	3

Bu çalışmanın amacı, çocuk istismarını tarayabilmek için Çocuk İstismarı Ölçeği'ni Türkçe'ye uyarlamak, geçerlik, güvenirlik çalışmasını yapmaktır. Bulgular ÇİÖ'nün Türkçesi'nin de özgün biçimi gibi geçerli ve güvenilir olduğunu desteklemektedir. ÇİÖ, çocuk istismarını kısa zamanda tespit etmek için kullanılabilir ve çocuk istismarını taramasına rağmen, katılımcıları rahatsız etmeyen bir ölçektir.

Ölçeklerin güvenirlik çalışması için iç tutarlık katsayısı, madde toplam puan, iki yarı güvenirlik katsayıları, test-tekrar test katsayıları tespit edilmiştir. Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .67 olarak hesaplanmıştır. Nunnally ve Bernstein (1994), Cronbach alfa katsayısı ile ilgili olarak, $\alpha < 0.40$ ise ölçeğin güvenilir olmadığını ve ölçeğin yeniden düzenlenmesi gerektiğini, $0.70 \leq \alpha < 0.90$ ise, ölçeğin yüksek güvenirlik düzeyine sahip olduğunu, ölçeğin toplum taramalarında ve bilimsel yargıların oluşturulmasında güvenle kullanılabilirliğini ifade etmektedirler. Bu sonuçlar ÇİÖ'nün güvenilir bir ölçek olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin geçerlik çalışması için ölçüt geçerliği ve yapı geçerliğine bakılmıştır. Ölçüt geçerliğini sınamak için katılımcılara, her ikisinde de çocuk istismarı ile ilgili negatif yönde korelasyon beklenen ABTÖ ve ADÖ uygulanmıştır. Beklenildiği gibi ABTÖ-ÇİÖ ve ADÖ-ÇİÖ arasında anlamlı düzeyde negatif yönde bir korelasyon görülmüştür.

Ölçüt geçerliği çalışmasında ÇİÖ ile benzer konuları ölçen geçerli ve güvenilir ölçekler bulunması konusunda zorluk yaşanmıştır. Benzer özelliklerde başka bir ölçek ile çalışılmış olsaydı daha iyi sonuçlar elde edilebilirdi.

Yapı geçerliği için yapılan faktör analizinde, ölçeğin tmelde 4 faktörden oluştuğu görülmektedir. Bu da güvenirlik çalışması ile uyumluluk göstermektedir. Faktör analizi bulgularına göre, duygusal ihmal (faktör 1) altında yer alan maddelerden 14, 15, 16, 17, 18, 23, 24, 30 ve 34. madde, ölçeğin orjinal aynı faktör yükünde toplanmıştır.

Duygusal İstismar faktörü (faktör 2) ile ilgili maddelerden 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 ve 28. madde ölçeğin orjinal alt ölçeği ile aynı faktör yükünde toplanırken, 3,4 ve 13. madde fiziksel istismar faktörü, 12. madde de duygusal ihmal faktörü ile ilgili olduğu görülmüştür. 19, 20 ve 21. Maddelerin yer aldığı faktör (faktör 4) de yine duygusal istismar ile uyumlu olduğundan, faktör 2 ve faktör 4'te yer alan maddeler duygusal istismarı ölçmektedir. Fiziksel istismar (faktör 3) faktöründeki maddelerden 26 ve 32. Madde, ölçeğin orjinal alt ölçeği ile aynı faktör yükünde toplanmıştır. 22, 25, 27 ve 31. maddelerin ise duygusal istismar faktörü ile uyumlu olduğu görülmüştür.

ÇİÖ'nün geçerlik ve güvenirlik çalışmalarından sonra, ÇİÖ ile farklı sosyodemografik özellikler karşılaştırılmıştır. ÇİÖ puanları ile katılımcıların yaşları arasında tek yönlü Anova çalışması yapılmış ve yapılan analizin sonucunda 10 ve 11 yaş grubundaki katılımcılar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Kennair ve Mellor'un (2000) çalışmalarında değindiği gibi çocuk istismarının, çocukların yaşıyla ilişkili olabildiğini ve bu durumun çocuğun algısı ile açıklanabildiğini söyleyebiliriz. Çocuk, ailenin normal ve istismar davranışlarının farkını, çocuk istismarını öğrenerek farkedebilmektedir.

Diğer sosyodemografik özelliklerde anlamlı sonuç bulunmamıştır bunun sebebi, Cawson ve diğerlerinin (2000) çocuğun kötü muameleyi istismar olarak algılamamasına bağlı olabileceğini ve bunun nedeninin çocukların disiplin derecesini anlamamaları ya da onlara bakım veren kişileri sevmeleri ve verilen cezaların ya da yapılan eleştirilerin bakım veren tarafından tanımlanması ile ilgili olabileceğidir (Asmussen, 2010).

SONUÇ

Yapılan istatistiksel analizlerin sonucunda ÇİÖ'nün geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu belirlenmiştir. Bu ölçek, Türkiye, Kuzey Kıbrıs ve Türkçe konuşulan diğer ülkelerde çocuk istismarını taramak ve bu konudaki araştırmaların artırılması yönünde kullanılabilir bir ölçektir. ÇİÖ, çocuk istismarının önlenmesi için hem toplumumuzda, hem da kültürler arası farklılıkları görebilmek adına uluslararası araştırmalarda kullanılabilir.

ÇİÖ, psikologlar, psikiyatristler, sosyal hizmet uzmanları, çocuk gelişim uzmanları, psikolojik danışmanlar, çocuk polisi ve çocukla bire bir çalışan herkes tarafından uygulanabilir. ÇİÖ, çocuk istismarını taramak için kullanılabilir. Uygulama ve hesaplama için herhangi bir eğitime gerek yoktur.

Çalışmanın sınırlılıklarında birisi, daha detaylı bir araştırmaya ihtiyaç duyulmasıdır. Geçerlik ve güvenilirlik çalışması Lefkoşa'da sadece iki devlet okulunda yapılmıştır. Yapılacak daha detaylı bir çalışma ile ÇİÖ ve alt gruplar arasında anlamlı ilişkiler bulunabilecektir.

Çocuk istismarı yıllardır varolan ve gittikçe daha tehlikeli boyutlara ulaşan bir problemdir. Birçok ebeveyn çocukluğunu disiplin altına almak isterken, çocuğunu istismar ve ihmal etmektedir. Bu problemi belirlemek ve çözüm yolları üretebilmek için daha çok çalışmalı ve sorunun kaynağını araştırmalıyız. Bu çalışma ilerideki araştırmalara kapı açarak, çocuk istismarının çözülmesinde bir adım olabilecektir.

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Bu makale hazırlanırken, veri toplanmasında, verilerin yorumlanmasında, makalenin yazılmasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKLAR

- Akduman, G. G. (2010). An investigation of sibling abuse in terms of different variables at early childhood period. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(24), 115-126
- Asmussen, K. (2010). Key facts about child maltreatment. The commissioning toolkit
- Bahar, G., Savaş, H. A., & Bahar, A. (2009). Çocuk İstismarı ve İhmali: Bir Gözden Geçirme. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4(12), 51-65.
- Başbakkal, Z. & Baysal, L. (2004). Çocuk İstismarı ve İhmali Konusuna İlişkin Polislerin Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi. *Çocuk Forumu Dergisi*, 21(2), 65-70.

- Beyaztaş, F. Y., Oral, R., Bütün, C., Beyaztaş A., & Büyükkayhan, D. (2009). Fiziksel Çocuk İstismarı: Dört Vakanın Sunumu. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 52, 75-80
- Bostancı, N., Albayrak, B., Bakoğlu, İ., & Çoban, Ş. (2006). Üniversite Öğrencilerinde Çocukluk Çağı Travmalarının Depresif Belirtileri Üzerine Etkisi. *New/Yeni Symposium Journal*, 44, 189-195.
- Budak, S. (2000). Psikoloji Sözlüğü (Birinci Basım). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Bulut, I. (1990). Aile Değerlendirme Ölçeği El Kitabı (Birinci Basım). Ankara: Özgeliş Matbaası.
- Cawson, P, Wattam, C., Brooker, S., & Kelly, G. (2000). Child maltreatment in the United Kingdom: A study of the prevalence of child abuse and neglect. London. NSPCC.
- Child Welfare Information Gateway (2009). Bulletins for Professionals. <http://www.childwelfare.gov/pubs/factsheets/domesticviolence.cfm> (20.11.2011)
- Çakıcı, M., Çakıcı, E., Tatlısu, Ö., Bekiroğulları Z., & Aksoy, A. (2003). Kuzey Kıbrıs'ta Çocuk İstismarı Yaygınlığı. Lefkoşa.
- Dubowitz, H., Kim, J., Black, M., M., Weisbart, C., & Semiatin, J. (2011). Identifying Children at High Risk for a Child Maltreatment Report. *Child Abuse and Neglect*, 35, 96-104
- Howard, K., S. & Brooks-Gunn, J. (2009). The role of home visiting programs in preventing child abuse and neglect. *The Future of Children*, 19(2), 119-146
- Iravani, M. R. (2011). Child Abuse in India. *Asian Social Science*, 7(3), 150-153.
- İnsani Yardım Vakfı. Children's Day and Desperate Figures. Retrieved from <http://www.ihh.org.tr/dunya-cocuk-haklari-gunu-nde-urkuten-rakamlar/en/>
- Kara, B., Biçer, Ü., & Gökalp, A. S. (2004). Çocuk İstismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 47, 140-151
- Kempe, H. C., Silverman, F., N., Steele, B., F., Droegemueller, W., & Silver, H. K. (1962). The Battered Child Syndrome. *JAMA*, 181, 17-24 doi:10.1001/jama.1962.03050270019004
- Kennair, N. & Mellor, D. (2007). Parent Abuse: A Review. *Child Psychiatry & Human Development*, 38, 203-219
- Levi, B., H. & Portwood, S., G. (2011). Reasonable Suspicion of Child Abuse: Finding a Common Language. *The Journal of Law, Medicine & Ethics*, 39(1), 62-69.
- Malik, F., D. & Ashiq A., S. (2007). Development of Child Abuse Scale: Reliability and Validity Analyses. *Psychology Developing Societies*, 19, 161-178.
- Ney, G. P. (1996). A Model For Child Abuse and Neglect. <http://www.messengers2.com/a-model-for-child-abuse-and-neglect/> adresinden elde edildi.
- Nunnally, J., C. & Bernstein, I. H. (1994). Psychometric Theory, McGraw Hill, New York
- Nygren, P., Nelson, H., D., & Klein, J. (2004). Screening Children for Family Violence: A Review of the Evidence for the US Preventive Services Task Force. *Annals of Family Medicine*, 2(2), 161-169
- Oral, R., Can, D., Kaplan, S., Polat, S., Ateş, N., Çetin, G. ve diğerleri. (2001). "Child abuse in Turkey: An Experience in Overcome Denial and A Description of 50 Cases", *Child Abuse Neglect*, 25, 279-290.
- Ovacık, A. C. (2008). *Aile içi şiddetin erkek çocuğun şiddet içeren suç işleme davranışlarına etkileri.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul

- Öztürk, S. (2007). Çocuklarda duygusal istismar. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ
- Pala, B., Ünalacak, M., & Ünlüoğlu, İ. (2011). Child Maltreatment: Abuse and Neglect. *Dicle Medical Journey*, 38(1), 121-127
- Righthand, S., Kerr, B., & Drach, K. (2003). *Child Maltreatment Risk Assessments An Evaluation Guide*. New York: The Haworth Maltreatment and Trauma Press.
- Schapiro, T. (1999). What is a Child?. *Ethics*, 109(4), 715-738
- Şimşek, S. (2010). *Ergenlik davranış problemlerinin anne-babadan ve öğretmenlerden algılanan duygusal istismar açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Taner, Y. & Gökler, B. (2004). Çocuk İstismarı ve İhlali: Psikiyatrik Yönleri, *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35, 82-86.
- Tatlıcalı, E. (2009). *WAST ve HITS ölçeklerinin geçerlik ve güvenilirlik çalışması*. Yüksek Lisans Tezi. Yakın Doğu Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Lefkoşa
- Tıraşçı, Y. & Gören, S. (2007). Çocuk İstismarı ve İhlali. *Dicle Tıp Dergisi*, 34 (1), 70-74.
- Topbaş, M. (2004). İnsanlığın Büyük Bir Ayıbı: Çocuk İstismarı, *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 3(4), 76-80.
- Toros, F., Avlan, D., & Çamdeviren, H. (2003). Enüretik Çocukların Biyopsikososyal Değerlendirilmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 4,38-45
- Ünal F. (2008). Ailede Çocuk İstismarı ve İhlali. *Türkiye Sosyal Araştırma Dergisi*, 12(1), 9-18
- Yaşar, Z., F. & Akduman, G.,G.(2007). Child abuse- neglect and forensic odontology. *TAF Prev Med Bull*, 6(5), 389-394
- Yıldız, A. S. (2007). *İlköğretim ikinci kademesindeki çocuklara yönelik istismarın ve ihmalin çeşitli değişkenler yönünden incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya
- Yılmaz, A. (2000). *Eşler arasındaki uyum ve çocuğun algıladığı anne-baba tutumu ile çocukların, ergenlerin ve gençlerin akademik başarıları ve benlik algıları arasındaki ilişkiler*.(Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe University, Ankara.